

Eroista ykseyteen

Strasbourg'n ekumeeninen instituutti ja
luterilais-katolinen ykseyskomissio

Luterilainen maailmanliitto perusti neljännessä yleiskokouksessaan Helsingissä elokuussa 1963 oman säätiön tunnustusten välistä tutkimusta varten (The Lutheran Foundation for Inter-Confessional Research). Säätiölle asetetut tavoitteet konkretisoituivat nopeasti, ja jo 1.2.1965 Strasbourg'n ekumeeninen instituutti aloitti toimintansa.

Säätiön ja instituutin tarkoituksena on harjoittaa kriittistä teologista tutkimusta, erityisesti niissä oppia ja kirkon järjestysmuotoa koskevissa kysymyksissä, joissa kristilliset kirkot ovat jakautuneita ja joissa vallitsee teologisia vastakkainasetteluja. Ainakin nykylukijan kannalta on kiintoisaa, että sääntöjen mukaan päähuomio kohdistuu aiheisiin, joissa kirkot ovat jakaantuneita (divided) ja joissa vallitsee vastakohtia (controversy). Ykseyden sijasta korostuu se, miten kirkot eroavat toisistaan.

'Division' ja 'controversy' ovat ne käsitteet, joilla tunnustusten välisiä suhteita lähestytään. Myös muut sääntöjen ilmaisut näyttävät jättävän kirkon ykseyden sivuun. Perustettavan instituutin tulee yhteyksissään toisten kirkkojen edustajien kanssa "hankkia tietoa heidän opillisista näkemyksistään ja teologisista menetelmistään". Vastavuoroisesti toisille tulee kertoa siitä, miten "luterilainen reformaatio on ymmärtänyt Kristuksen evankeliumin ja hänen kirkkonsa".

Säätiö näyttää tyytyvän siihen, että opitaan paremmin tuntemaan toisten kirkkojen oppia ja teologiaa ja omaa luterilaista uskonnäkemyttä tehdään tunnetuksi toisille. Tavoite on matalampi kuin jos tavoitteeksi asetettaisiin kirkkojen näkyvä ykseys, opillinen konsensus tai edes teologinen ja kirkollinen lähentyminen.

Vajaan puolen vuosisadan jälkeen voi kysyä, onko luterilaisen ekumenian tutkimustavoitteeksi asetettava erot vai ykseys. Onko Strasbourg'n ekumeenisen instituutin tehtävänä jakaa informaatiota kirkkojen välisistä eroista vai onko päämäärä asetettava korkeammalle, kirkkojen väliseen konsensukseen?

EROT OVAT OSA EKUMENIAA

Ekumenian historiaa tunteva osaa sanoa, että kuvaukseen instituutin synnystä sisältyy tiettyä provosointia ja epähistoriallisuutta. On nimittäin useita syitä, joiden vuoksi ekumeeninen toiminta ei voi edistyä, ellei huomiota kiinnitetä myös kirkkojen välisiin opillisiin eroihin. Ennen kuin ykseys voidaan saavuttaa, on opittava tuntemaan toisia ja tiedostettava, missä ollaan eri mieltä. Tästä neljä näkökohtaa.

Ensinnäkin erot ovat realiteetti eikä niitä voi sivuuttaa. Kristillisten kirkkojen historia on kautta

vuosisatojen ollut erojen korostamisen traagista historiaa. Oma uskonnäkemyksistä ja profiilia on painotettu jo ensimmäisestä apostolikollegion kokouksesta alkaen. Esimerkkejä siitä, miten erojen korostaminen on johtanut kirkkojen jakautumisiin, riittää. Erityisesti protestantismien kehitys on ollut murheellista. Jakautumiset eivät johdu vain ihmisten epäonnistumisista vaan myös siitä, että totuuden intohimoinen puolustaminen on merkinnyt usein rakkauden unohtumista. Totuuden ja ykseyden välinen jännite on paradoksaalisella tavalla haaste. Miten pitää kiinni omasta uskosta, mutta samalla olla uskollinen Kristuksen rukoukselle, ”että he kaikki olisivat yhtä”?

Toiseksi eroja ei voi sivuuttaa, koska aito pyrkimys toimia kirkon ykseyden saavuttamiseksi edellyttää olemassa olevien teologisten erojen huolellista analyysiä. Ilman avointa eroavuuksien tuntemusta ja tutkimusta ei voida saavuttaa kestäväää pohjaa tulevalle ykseydelle.

Strasbourgien instituutin perustamista ajaneet teologit olivat 50 vuotta sitten tietoisia siitä, että ykseyttä ei voida tavoitella ilman tieteellistä, riippumatonta ja kriittistä teologista tutkimusta (critical theological research). Sen vuoksi instituutin toiminnalla tulee olla tutkimuksellinen luonne (scholarly nature), sen professorien tulee olla tutkijaprofessoreita (research professors) ja heidän akateeminen vapautensa on turvattava.

Teologisen tieteen luonteeseen kuuluu analyttinen ja erittelevä ote, jossa huomio välttämättä kohdistuu tutkittavan ilmiön ominaispiirteisiin, siis siihen, miten ne poikkeavat toisista ilmiöistä. Kun akateemisen vapauden hengessä tutkitaan esimerkiksi luterilaista oppia ja verrataan sitä katoliseen dogmaan, silloin huomio ilman muuta kiinnittyy eroihin.

Kolmanneksi on muistettava, että säätiön perustamisen aikaan luterilaisessa maailmassa oppia ja tunnustusta pidettiin korkeassa arvossa. Oman historian ja identiteetin tuntemus oli tärkeää, ei vain periaatteessa, vaan myös käytännön toiminnan kannalta. Opin ja tunnustuksen arvostukseen kuuluu sen erityispiirteiden tuntemus. On tiedettävä, mitkä ovat ne armolahjat, joita kullekin Kristuksen ruumiin jäsenelle on annettu.

On siis ymmärrettävää, että Helsingissä perustettu säätiö on tunnustusten välinen (interconfessional) ja että säännöissä korostetusti puhutaan kirkkojen opista (doctrine), opillisista näkemyksistä (doctrinal convictions), kirkon järjestysmuodosta (church order), teologisista metodeista (theological methods) ja yleensäkin teologiasta.

Säätiön perustamisen aikaan Luterilaisen maailmanliitossa oli kasvava tarve määritellä oma paikka kristillisten kirkkojen joukossa. Edes omassa piirissä ei ollut selvää, mitä merkitsee olla luterilainen. On paradoksaalista, että Helsingin yleiskokouksessa yhtäältä perustettiin kirkkojen välisiä opillisia eroja tutkiva ekumeeninen säätiö, mutta toisaalta epäonnistuttiin sen ilmaisemisessa, mitä luterilaisuuden oma keskeinen opinkohta, vanhurskauttaminen, merkitsee.

Yleiskokouksessa pyrittiin sanomaan, mitä ”vanhurskauttaminen tänään” (justification today) merkitsee. Aihetta valmistelleet teologit ymmärsivät, että klassinen reformaation teema oli tullut uudella tavalla ajankohtaiseksi. Ekumeenisen liikkeen vahvistuminen ja modernin maailman eksistentiaaliset kysymykset pakottivat syventymään siihen, mikä tänään on luterilaisuuden oma hengellinen identiteetti. Tarvittiin vahvaa panostusta luterilaiseen teologiaan. Sen vuoksi perustettiin luterilainen Think Tank -instituutti, oma Faith and Order -keskus.

Luterilaisuuden oman itseymmärryksen selkeyttämisessä Strasbourgien ekumeenisella instituutilla on tehtävää myös tänään. Teologisen ajattelun tarve ei suinkaan ole vähentynyt, pikemminkin päinvastoin. Olisi sekä ekumenian ja että luterilaisuuden itsensä kannalta onnellista, jos tämä tehtävä säilyisi Luterilaisen maailmanliiton ja sen jäsenkirkkojen työssä vahvana.

Neljänneksi eroista puhuminen oli instituutin syntyä aikana ymmärrettävää myös sen vuoksi, että keskinäisen oppimisen tarve oli suuri. Toisen maailmansodan jälkeen oli vähitellen käynyt ilmi, että luterilainen ekumenia ei voinut tyytyä vain oman tunnustuskunnan sisäiseen yhteistyöhön. Oli etsittävä paikkaa muiden kristillisten kirkkojen rinnalla. Säätiön nimi ilmaisi tämän päämäärän; sen tuli olla tunnustustenvälinen.

Varsinkin 1960-luvun alun muutokset ekumeenisessa liikkeessä vaativat luterilaista maailmaa reagoimaan. New Delhin yleiskokouksessa 1961 Kirkkojen maailmanneuvostoon liittyi monia ortodoksisia kirkkoja ja siihen sulautui Kansainvälinen Lähetysneuvosto. Lokakuussa 1962 alkoi Vatikaanin toinen kirkolliskokous, ja juuri ennen Helsingin yleiskokousta kokoontui Montrealissa neljäs Faith and Order -maailmankonferenssi. Luterilainen maailmanliitto joutui vahvistamaan omaa rooliaan ekumenian murrosvaiheessa.

Erityisen haasteen uuden instituutin toiminnalle asetti Vatikaanin toinen kirkolliskokous ja sen vahva ekumeeninen panos. Jo edellisellä vuosikymmenellä oli nähty, luettu ja kuultu esimerkkejä roomalaiskatolisen teologian uudenlaisesta avautumisesta. Kontroverssiteologian rinnalle oli noussut halu ymmärtää muita kirkkoja ja yhteisöjä. Kirkkohistoriaa ei harrastettu vain oman aseman vahvistamiseksi, vaan myös toisella tavalla ajattelevien ymmärtämiseksi. Katolinen konsiiliteologia tulkitsi omaa perintöä sovinnollisesti ja etsi erottavien opillisten tekijöiden ohella myös kirkkoja yhdistäviä seikkoja. Roomalais-katoliset teologit harjoittivat korkeatasoista ja vanhentuneista ennakkoluuloista vapaata Luther-tutkimusta, joka ei voinut olla vaikuttamatta myös ekumeenisiin suhteisiin. Lutherista ei etsitty harhaoppeja, vaan sitä, mikä yhdisti hänet klassiseen kristilliseen perinteeseen.

Luterilaisen maailman oli voitava vastata sekä katolisen kirkon uudistumispyrkimyksiin että niihin uusiin tieteellisiin avauksiin, joita katolinen teologia oli esittänyt. Oli siis vahvoja perusteluja Strasbourgin ekumeenisen instituutin perustamiselle.

YKSEYS ON EKUMENIAN PERIMMÄINEN PÄÄMÄÄRÄ

Vaikka kirkkojen väliset erot otetaankin todesta, on silti ensiarvoista, että ekumeenisen toiminnan perimmäisenä päämääränä on Kristuksen yhden kirkon näkyvä ykseys. Tavoite voi tuntua itsestään selvältä ja se on helppo myöntää yhteiseksi päämääräksi – ainakin teoriassa. Ykseys ei kuitenkaan saa jäädä juhlalliseksi periaatelauselmaksi, joka käytännön toiminnassa unohtuu. Näkyvän ykseyden päämäärästä on jatkuvasti muistutettava, varsinkin

silloin kun se näyttää olevan etäällä. Kirkon ykseydestä on puhuttava, kirjoitettava ja laulettava, sitä on ajateltava, meditoitava ja tavoiteltava.

Kirkon ykseys on erityisen tärkeä tavoite silloin, kun kirkkojen väliset erot näyttävät sovittamattomilta. Ykseyden luonteeseen kuuluu, että sen eteen tulee esteitä ja vaikeuksia. Ekumenian tie ei ole helppo eikä mutkaton. Miksi Kristus muuten olisi rukoillut oppilaittensa puolesta?

Viime vuosina kirkkojen väliset erot ja vastakkainasettelut näyttävät korostuneen. Uusia erojen aiheita nousee esiin, kriittiset arviot toisista voimituvat, omaa profilia nostetaan, ihmiset etääntyvät toisistaan, toisten epäonnistumisista muistutetaan. Kehitys ei ole vain kirkkojen välistä, vaan myös kirkkojen sisäistä, ja siitä kärsivät niin luterilaiset kuin katolilaiset, niin anglikaanit kuin ortodoksit.

Jos Kristuksen kirkon ykseyttä kuitenkin halutaan arvostaa, eroja korostavalle kehitykselle on löydettävä konkreettisia vastalääkkeitä. Millaisia? Voisivatko kaikki ekumeeniset puheenvuorot sisältää muistutuksen siitä, mikä kirkkoja yhdistää? Olisiko yhä uudelleen syytä korostaa kiitollisuutta siitä, mitä puolen vuosisadan aikana on saavutettu? Voisiko ykköstehtäväksi asettaa yhteisten juurien vahvistamisen? Olisiko mahdollista tietoisesti välttää sellaisia sanoja, jotka asettavat esteitä tiellä kohti näkyvää ykseyttä?

Eroja ei voi sivuuttaa, mutta ne on suhteutettava siihen, mikä kirkkoja jo yhdistää. Ekumeniaa edistäisi, jos sitoutuneemmin toimittaisiin siinä hengessä, jonka paavi Johannes XXIII jo 50 vuotta sitten ilmaisi sanoessaan: ”Se mikä meitä yhdistää on paljon enemmän kuin se mikä meitä erottaa.” Rooman piispan sana on yksinkertainen, mutta vaikea muistaa ja toteuttaa.

MIKÄ YHDISTÄÄ?

Ekumenian historia on täynnä yrityksiä ilmaista se, mikä kristillisiä kirkkoja yhdistää. Yksi varhaisimpia dokumentteja on Efesolaiskirjeen klassinen kuvaus Kristuksen kirkon ykseydestä. Paavalin kirjeiden joukossa Efesolaiskirje on kiitollisuuden, rohkeuden, toivon ja ykseyden kirje, Jumalan armon, Kristuksen rauhan ja Hengen johdatuksen kirje. Kristus on kirkon pää, sen kulmakivi ja hän

yhdistää kirkkonsa jäsenet yhdeksi perheeksi ja rakennukseksi.

Suomalaisessa kirkkoraamatussa Efesolaiskirjeen neljännen luvun alku on otsikoitu sanoilla ”Kristuksen kirkon ykseys”.

Minä, joka olen Herran vuoksi vankina, kehotan teitä siis elämään saamanne kutsun arvoisesti, aina nöyrinä, lempeinä ja kärsivällisinä. Auttakoon rakkaus teitä tulemaan toimeen keskenänne. Pyrkikää rauhan sitein säilyttämään Hengen luoma ykseys. On vain yksi ruumis ja yksi Henki, niin kuin myös se toivo, johon teidät on kutsuttu, on yksi. Yksi on Herra, yksi usko, yksi kaste! Yksi on Jumala, kaikkien Isä! Hän hallitsee kaikkea, vaikuttaa kaikessa ja on kaikessa. Mutta kukin meistä on saanut oman armonlahjansa, sen jonka Kristus on nähnyt hyväksi antaa. (Ef. 4:1–7.)

Apostoli Paavalin sanat ovat kuin ekumeenisen toiminnan *directorium*, *magna charta*, ohje ja opas siitä, mikä Kristuksen kirkon ykseydessä on olennaista ja miten sen hyväksi tulee toimia. Poimin viisi apostolin viestiä.

Kuin moderni asiakaskeinen konsultti Paavali aloittaa siitä, mikä on ihmisen osuus ja tehtävä. Millaisia ekumeeniset kohtaamiset olisivat, jos niissä noudatettaisiin nöyryyttä, lempeyttä, kärsivällisyyttä, rakkautta ja rauhaa? Apostolin luettelemat hyveet ovat Pyhän Hengen lahjoja ja hedelmiä, mutta samalla myös osa ihmisen kutsumusta ja velvollisuutta.

Toiseksi apostoli muistuttaa, että kirkon ykseys on perimmältään Jumalan aikaansaamaa. ”Pyrkikää rauhan sitein säilyttämään Hengen luoma ykseys.” Ihmisen osuus on pitää kiinni siitä, minkä Henki ja Jumala itse on luonut ja luo. Silloinkin kun nähdään inhimillistä vaivaa ykseyden hyväksi, on tarpeen muistaa, että ykseys on syvimmältään Jumalan lahja. Tämä ohjaa nöyryyteen toisten ja Jumalan edessä. Toimia tulisi niin kuin kaikki riippuisi ihmisistä, mutta luottaa tulisi siihen, että kaikki riippuu Jumalasta.

Kolmanneksi Paavali sanoo, että kirkon ykseys on kaiken kirkollisen elämän perusasia. ”On vain yksi ruumis ja yksi Henki, niin kuin myös se toivo, johon teidät on kutsuttu, on yksi.” Kirkon ykseys

ei ole muusta hengellisestä elämästä erillinen kirkokopoliittinen harrastus. Kirkon ykseys on sidottu uskon ykseyteen ja Jumalan ykseyteen. Niin kuin on vain yksi Henki, yksi Herra eli Kristus ja yksi Jumala, niin myös uskovien lauma on yksi. Ei ole olemassa kristillistä uskoa ilman kirkon ykseyttä.

Neljänneksi Paavalin sanoista käy ilmi, mihin kirkon ykseydestä puhuttaessa on aina uudelleen palattava. ”Yksi on Herra, yksi usko, yksi kaste! Yksi on Jumala, kaikkien Isä!” Yksittäisten kirkollisten erojen ohi ja läpi on palattava puhumaan teologisista ydinkohdista eli Jumalasta, Kristuksesta, uskosta ja kasteesta. Jos siis halutaan edistää ekumeniaa, näihin perusasioihin on palattava aina uudestaan. Olisiko liikaa kärjistetty, jos toivoisi, että jokainen ekumeeninen asiakirja alkaisi sillä, mitä Jumala ja Kristus merkitsevät? Jumala, Kristus, usko ja kaste yhdistivät Efesossa ja ne yhdistävät myöhempiäkin sukupolvia.

Viidenneksi Paavalin ekumeenisessa ohjelmassa kiinnittää huomiota, että kirkon jäsenten erilaisuus mainitaan vasta sen jälkeen, kun on sanottu, mikä yhdistää. Paavali tunsikin ne eroavuudet, joita seurakunnissa oli. Erojen rooli tulee esiin kuitenkin vasta sen jälkeen, kun on ensin muistutettu ykseydestä. Myös Paavalin käyttämä sana ’armolahja’ kelpaa esimerkiksi. Eroista puhuminen voi kyseenalaistaa ykseyden, armolahjoista puhuminen antaa tilaa ykseyden sisällä.

TYÖTÄ KIRKON YKSEYDEN HYVÄKSI

Vaikka Strasbourgin instituutin syntyvaiheissa huomio kiinnittyi kirkkojen välisiin eroihin, kuva muuttuu, kun katsotaan, mitä instituutti käytännössä on tehnyt. Voisi väittää, että instituutti on ymmärtänyt kirkon ykseyden merkityksen paremmin kuin sen säännöt alun perin pukivat sanoiksi. Elämässä on yleensäkin onnellista, jos toteutus on parempi kuin aikomus.

Havainnollisesti instituutin toiminta näkyy luterilais-katolisissa dialogeissa. Jo aloittamisvuonna 1965 kokoontui molempien osapuolien virallisesti valtuuttama luterilais-katolinen työryhmä (Working Group), jonka tehtävänä oli valmistella yhteistyön muotoja. Työryhmä ehdotti perusteellisen dialogiprosessin aloittamista niistä kysymyksistä, jotka

erottavat ja yhdistävät kirkkoja. Alku oli realistinen ja viisaasti varovainen.

Työryhmän suositusten mukaisesti Luterilainen maailmanliitto ja Roomalais-katolinen kirkko asettivat yhteisen tutkimuskomission (Study Commission), joka kokoontui ensi kerran vuonna 1967. Viiden istunnon jälkeen se julkaisi vuonna 1972 raporttinsa *The Gospel and the Church*, joka tunnetaan myös Maltan raporttina. Asiakirja on kahdenvälisten dialogien ensimmäinen hedelmä ja siinä pyritään tarkastelemaan kirkko-oppia evankeliumista käsin. Myöhempää kehitystä ennakoiti pitkäälle menevä (far-reaching) konsensus vanhurskauttamisopista. Raportin merkittävyyttä ja suomalaisen ekumeniikan ajantasaisuutta ilmentää, että asiakirja julkaistiin pian myös suomeksi.

Working Groupin ja Study Commissionin nimet muuttuivat vähitellen Yhteiseksi komissioksi (Joint Commission), kunnes päädyttiin nykyiseen nimeen, joka ilmaisee ekumenian perimmäisen tavoitteen: Lutheran-Roman Catholic Commission on Unity. Teemat, joita dialogikomissiot raportoitsaan ovat käsitelleet, ovat keskeisiä Faith and Order -aiheita.

Malta-raportin jälkeen toinen dialogikomissio laati vuosina 1978–1984 useita tärkeitä asiakirjoja, ensin ehtoollisesta (*The Eucharist*, 1978) ja sitten kirkon virasta (*The Ministry in the Church*, 1981). Näiden ohella komissio julkaisi reformaation merkivuosiensa johdosta kaksi tekstiä. *Confessio Augustanan* 450-vuotisjuhlien johdosta ilmestyi *All Under One Christ* vuonna 1980 ja Lutherin syntymän 500-vuotisjuhlanä *Martin Luther – Witness to Jesus Christ* vuonna 1983. Molemmat tekstit arvioivat reformaatiota ekumeenisessa hengessä.

Kahdessa muussa asiakirjassa komissio pohti sitä, millä teologisilla menetelmillä kirkon näkyvä ykseys voidaan saavuttaa. *Ways to Community* (1980) ja *Facing Unity, Forms and Phases of Catholic-Lutheran Church Fellowship* (1984) olivat ekumeenisen metodologian kannalta merkittäviä tekstejä.

Kolmannen dialogikomission tavoitteena oli pohtia sitä, mitä kirkko vanhurskauttamisen valossa merkitsee. Malta-raportin ajatus konsensusesta vanhurskauttamisopissa oli nytkin keskeinen. *Church and Justification* (1994) muodosti vahvan

pohjan vuonna 2009 hyväksytylle *Yhteiselle vanhurskauttamisjulistukselle*, luterilais-katolisten suhteiden merkkipaalulle. Neljännen komission työn tuloksena syntyi laaja asiakirja *The Apostolicity of the Church* (2006), jonka arviointi on vielä kesken.

Kaikissa luterilais-katolisissa dialogeissa ja prosesseissa Strasbourgin instituutin ja sen tutkijaprofessorien rooli on ollut keskeinen ja, rohkenen sanoa, ainakin luterilaisen osapuolen kannalta ratkaiseva. Huomaan olevani jo niin vanha, että olen tavannut kaikki ne instituutin professorit, jotka ovat olleet edistämässä luterilais-katolista yhteisymmärrystä vuosikymmenten aikana: Vilmos Vajta, Günther Gassmann, Harding Meyer, André Birmelé, Michael Root, Risto Saarinen ja Theodor Dieter.

Vuodesta 1994 Strasbourgin instituutin johtajana toiminut Theo Dieter on pitkään näyttänyt luterilaisen ekumenian suuntaa. Hän on oppinut professori, sitoutunut luterilainen, laaja-alainen ekumeenikko ja intohimoinen ajattelija. Theo ei suostu pintapuolisiin ratkaisuihin, ei teologiassa eikä kirkkopoliitikassa, mutta ykseyden ja sen ilmaisemisen eteen hän on valmis näkemään paljon vaivaa. Yksi ilmaus Theon asenteesta on, että hänen tekstinsä ja ehdotuksensa tulevat tavallisesti viime hetkellä ja joskus sen jälkeenkin, mutta viimeisteltyinä ja hyvin perusteltuina. Korkeatasoiseen asiantuntemukseen yhdistyy persoonallinen vaatimattomuus.

Luterilais-katolisissa dialogikomissioissa Theo Dieterin Luther-tuntemus on ollut ja on keskeisessä asemassa. Yhteisen vanhurskauttamisjulistuksen valmistelussa ja viimeistelystä hänen panoksensa oli tärkeä, vaikka hän ei aina kirkkopoliittisten, erityisesti saksalaisten jännitteiden keskellä saanutkaan sitä julkista kiitosta, joka hänelle eittämättä kuuluu.

Strasbourgin instituutin tehtävää pitää katsoa myös eteenpäin. Aikana, jolloin vastakohtat niin kirkkojen välillä kuin niiden sisällä nousevat pintaan, on tarpeen palata ekumenian perusteisiin. Instituuttia, joka Efesolaiskirjeen hengessä palaa kristillisen uskon peruskysymyksiin, tarvitaan niin Luterilaisessa maailmanliitossa kuin ekumeniassa laajemminkin. ”Se mikä meitä yhdistää on paljon enemmän kuin se mikä meitä erottaa.”

Vuonna 2008 työnsä aloittanut viides ykseyskomissio on asettanut itselleen kaksi tehtävää. Näistä ensimmäinen on pyrkimys sanoa yhdessä, mitä reformaation vuosi 1517 voi katolilaisille ja luterilaisille merkitä. Miten arvioida luterilaisen reformaation syntyä historiallisesti ja teologisesti vastuullisella tavalla? Aiempia merkkivuosia ovat sävyttäneet vastakkainasettelut. Nyt on kuitenkin kyetty näkemään reformaation ekumeenisia intentioita uudella tavalla.

Heinäkuussa 2011 Helsingissä pitämässään kokouksessa komissio sai valmiiksi vajaan 40 sivun kirjusen *From Conflict to Communion. Lutheran-Catholic Common Commemoration of the Reformation in 2017*, jonka suomenkielinen nimi voisi olla ”Ristiriidoista yhteyteen”. Kuten alaotsikko ilmaisee, kyse on yhteisen ”muistamisen” tavasta, ei esimerkiksi ”juhluvuoden” viettämisestä.

Asiakirja koostuu viidestä luvusta. Ensimmäisessä korostuu se sovinnollinen henki, jolla kirkot ovat viimeisen puolen vuosisadan aikana lähentyneet toisiaan. Reformaatiota voidaan arvioida avoimesti ja toista osapuolta ymmärtäen. Luvussa ilmaistaan yhteinen suru kirkkojen jakaantumisesta, mutta myös kiitollisuus siitä, mitä yhteisestä uskonperinnöstä on nyttemmin voitu yhdessä sanoa. Kirkkoja kutsutaan jatkuvaan parannuksen tekoon. Suurin haaste on, ettei ehtoollisyhteyttä ole vielääkään saavutettu. Luvun lopussa esitetään konkreettisia ehdotuksia vuotta 2017 varten. Komissio esittää muun muassa, että molemmat kirkot voisivat pitää Martti Lutheria uskon opettajana (teacher in faith). Tavoitteena on, että vuosi 2017 voisi syventää jo olemassa olevaa yhteyttä.

Toisessa luvussa kuvataan lyhyesti reformaation syntyhistoria. Lutherin kritiikki aneita kohtaan sytytti prosessin, jonka aikana hän joutui ristiriitaan kirkollisten vallanpitäjien kanssa. Hänen esittämänsä arvostelun takana olleet uudistusehdotukset eivät tulleet kuulluiksi. Konflikti johti uusien seurakuntien syntyyn, jotka vähitellen tarvitsivat myös omia pappeja ja omaa kaitsentaa. Yrityksiä sovinnon rakentamiseksi tehtiin, mutta ristiriidat kärjistyivät ja johtivat lännen kirkon jakautumiseen.

Kolmannessa luvussa esitellään suppeasti Martti

Lutherin teologian ydin, mikä on kieltämättä vaativa tehtävä. Pohjatekstin on laatinut Theo Dieter, mutta koko komissio on sen hyväksynyt. Keskustelujen aikana monet pitivät tätä jaksoa yhtenä ytimekkäimmistä Lutherin teologian kuvauksista. Siinä käydään läpi Lutherin keskeisimpiä opetuksia Jumalan lupauksesta (*promissio*), uskosta, pelastuksesta, Jumalasta, Kristuksesta, kirkosta, Jumalan sanasta, Raamatusta, laista ja evankeliumista, ihmisen osallisuudesta Kristuksen vanhurskauteen, yhtäaikaisesta vanhurskaudesta ja syntisyydestä, sakramenteista, kasteesta ja ehtoollisesta. Lutherin teologia on perusluonteeltaan inkarnatorista ja kristologista. Vaikka reformaattori kohdisti ankaraa arvostelua aikansa kirkollisiin epäkohtiin, hänen teologiansa ydin mahdollistaa sen, että molemmat kirkot voivat pitää häntä ”uskon opettajana”.

Neljäs luku ”Catholic Reform: The Council of Trent and Beyond” on katsaus katolisiin reformiliikkeisiin, joilla oli oma traditionsa jo ennen vuotta 1517. Trenton kirkolliskokousta arvioidaan ekumeenisessa hengessä. Oppituomioiden takaa pyritään etsimään se teologinen intentio, jolla kirkon uudistamistarpeita arvioitiin. Historiallisesti mielenkiintoista, jonkun mielestä ehkä anakronistista, mutta katolisen opinkehityksen kannalta luontevaa on arvioida Trentoa ja Vatikaanin toista konsiilia yhden ja saman reformiproessin osina. On monia katolisia tutkijoita, jotka haluavat lukea Trentoa Vatikaanin valossa.

Viidennessä luvussa luodaan lyhyt katsaus niihin teologisiin teemoihin, joissa kirkot viimeisen 50 vuoden aikana ovat lähentyneet toisiaan. Näitä ovat muun muassa Raamattu ja traditio, ehtoollinen, virka ja erityisesti vanhurskauttamisoppi. Vaikka paljon on saavutettu, komissio myöntää, että edessä oleva tie on vielä paikoin kivinen. Koska Kristus itse ei kuitenkaan ole jaettu, näkyvän ykseyden tavoitteluun halutaan sitoutua.

KASTE JA KASVAVA YHTEYS

Dialogikomission toinen tehtävä on syventyä aiheeseen ”Baptism and Growing Communion”. Joku saattaa kriittisesti kysyä, eikö kasteen valitseminen dialogin teemaksi ole ekumeeninen taka-askel, paluuta sellaiseen, josta jo vallitsee yksimielisyys.

Rohkenen kuitenkin arvioida teeman valintaa toisesta näkökulmasta.

Onko ekumeniassa liian nopeasti ohitettu ne mahdollisuudet, jotka liittyvät kastetta koskevaan yksimielisyyteen? Silloin, kun ykseyden tiellä on vaikeuksia, on uudestaan palattava juurille. Yhteisessä uskonperinnössä on voimavaroja, jotka voivat auttaa eteenpäin. Efesolaiskirjeen hengessä on kysyttävä, miten luottamus Jumalaan, Kristukseen ja kasteeseen voi vahvistaa kirkon ykseyttä. Kaste on kirkkoon liittämisen sakramentti, kommuunion lähtökohta.

Kun Theo Dieter komission kokouksissa on puhunut Lutherin teologian inkarnatorisesta luonteesta, hän on tarttunut sekä historiallisesti että ekumeenisesti keskeiseen seikkaan. Omasta puolestani haluan liittää tähän kristillisen uskon sakramenttaaliset piirteet. Inkarnaatio ja sakramentit kuuluvat yhteen. Kristillisen uskon sakramenttaalista luonetta on korostettu myös ruotsalais-suomalaisessa luterilais-katolisessa dokumentissa *Vanhurskauttaminen kirkon elämässä* (Helsinki 2010). Asiakirja puhuu ”kirkon sakramenttaalisesta luonteesta”, ”Kristuksen sakramenttaalisesta läsnäolosta kirkossa”, ”Jumalan sakramenttaalisesta sanasta” ja ”hengellisen elämän sakramenttisuudesta”.

Usein on väitetty, että katolinen kirkko on sakramenttien kirkko ja luterilainen sanan ja uskon kirkko. Teologisessa tutkimuksessa on pitkään vallinnut vanhentunut kontroverssiteologinen asetelma, jossa katolinen ja luterilainen sakramenttioppi on asetettu vastakkain. On väitetty, että katolisen tradition mukaan sakramentit vaikuttaisivat pelkkänä tehtynä tekona, *ex opere operato*, kun taas luterilaisen opin mukaan sakramentit eivät itsessään saisi aikaan mitään, vaan että niiden vaikutus riippuisi yksinomaan vastaanottajan uskosta.

Tällainen vastakkainasettelu on kuitenkin vanhentunut, vaikka se elää edelleen ruohonjuuritasolla ympäri maailmaa. Jo yli puoli vuosisataa sitten katolinen Luther-tutkija Joseph Lortz oli kriittinen sitä kohtaan. Omasta puolestani uskon, että katolinen ja luterilainen uskonkäsitys ovat varsin lähellä toisiaan silloin, kun puhutaan sakramentin vaikutuksesta tai sakramenteista Jumalan armon vaikuttavina merkkeinä (*signa efficacia*).

Olen vakuuttunut, että nyt olisi sekä aika että mahdollisuus yhdessä vahvistaa sitä pohjaa, mikä kirkkoilla on Kristuksen inkarnaatiossa ja siihen perustuvassa sakramenttaalisessa ajattelussa. Kaste ja usko eivät ole toistensa vastakohtia, vaan kumpikin avaa synnin vuoksi katkenneen yhteyden Kristukseen ja Jumalaan.

Komissiossa on tarkoitus keskittyä siihen, miten kasteen ja kommuunion välinen yhteys ymmärretään. Sekä luterilaiselle että katoliselle kirkolle kaste on sakramentti, joka luo yhteyden Jumalaan ja toisiin kristittyihin, osallisuuden Kristuksen kirkkoon. Jos kasteen kautta ollaan jäseniä Kristuksen ruumiissa, miksi yhteys ei toteutuisi näkyvästi ja nykyistä täydemmin? Komissiossa halutaan kysyä, miten kaste voi vaikuttaa siihen, että kirkollinen kommuunio kasvaa ja syventää jo olemassa olevaa yhteyttä.

Komission toinen aihe ei ole kasteteologia yleensä, vaan kasteen vaikutus yhteyden syventymiseen. Kaste on hengellisen elämän ja kirkon jäsenyyden alku. Keskusteluissa ei kuitenkaan ole tarkoitus katsoa vain taaksepäin yhteyden alkuun, vaan eteenpäin kohti täyttä ykseyttä. Kaste ei ole vaikuttava armon merkki vain yksilöiden elämässä, vaan myös koko kirkon elämässä. Jos kaste luo yhteyden Kristukseen, se ei voi olla luomatta yhteyttä myös kristittyjen ja kirkkojen kesken.

Apostoli Paavali puhuu kasteen vaikuttavuudesta klassisella tavalla, kun hän yhdistää kasteen, Kristuksen ja ykseyden:

Kaikki te, jotka olette Kristukseen kastettuja, olette pukeneet Kristuksen ylenne. Yhdentekevää, oletko juutalainen vai kreikkalainen, orja vai vapaa, mies vai nainen, sillä Kristuksessa Jeesuksessa te kaikki olette yksi. (Gal. 3:27–28.)

On perusteltuja syitä olla ekumeeninen optimisti ja kulkea luottavalla mielellä tietä kohti kirkon näkyvää ykseyttä.